

Установа адукацыі
«Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў»

Факультэт мастацкай культуры

Кафедра рэжысуры

УЗГОДНЕНА

Загадчык кафедры

 Петухова Н.В.
19 снежня 2022 г.

Узгоднена

Дэкан факультэта

 Пагоцкая А.В.
19 снежня 2022 г.

ВУЧЭБНА-МЕТАДЫЧНЫ КОМПЛЕКС
ПА ВУЧЭБНАЙ ДЫСЦЫПЛІНЕ
АСНОВЫ НАВУКОВА-ДАСЛЕДЧАЙ ДЗЕЙНАСЦІ
для спецыяльнасці 1-17 01 05 Рэжысура свят (па напрамках)

Складальнік:

А.А. Гулак, канд. філалаг. навук, дацэнт каф.

Разгледжана і зацверджана
на пасяджэнні Савета факультэта
(пратакол № 5 ад 19.12.2022 г.)

Мінск 2022

Рэцэнзенты:

Т.В. Валодзіна, загадчык аддзела фалькларыстыкі і культуры славянскіх народаў дзяржаўнай навуковай установы «Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі»
філіяла «Інстытут мастацтвазнаўства, этналогіі і фальклору імя Кандрата Крапівы», доктар філалагічных навук;
І. Н. Колабава, дацэнт кафедры гісторыка-культурнай спадчыны ўстановы адукацыі «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў», кандыдат гістарычных навук, дацэнт

Гулак А.А.

Асновы навукова-даследчай дзейнасці : вучэб.-метадыч. комплекс / А.А. Гулак; Беларус. дзярж. ун-т культуры і мастацтваў. – Мінск : БДУКМ, 2022. – 36с.

Вучэбнае выданне садзейнічае фарміраванню ў студэнтаў сістэмы ведаў пра крыніцы і структуру навуковага даследавання, засваенню імі зместу асноўных метадаў навуковага даследавання, авалодванню навыкамі выкарыстання навуковай тэрміналогіі і стварэння тэкстаў навуковага стылю.

ЗМЕСТ

1.	ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА	4
2.	ТЭАРЭТЫЧНЫ РАЗДЕЛ	5
2.1	Рэкамендаваныя вучэбныя дапаможнікі	5
2.2	Канспект лекцый	6
3.	ПРАКТЫЧНЫ РАЗДЗЕЛ	14
3.1	Прыкладная тэматыка семінарскіх заняткаў	14
3.2	Прыкладныя заданні для самастойнай работы	16
4.	РАЗДЗЕЛ КОНТРОЛЮ ВЕДАЎ	19
4.1	Пытанні да экзамену	19
5.	ДАПАМОЖНЫ РАЗДЗЕЛ	21
5.1	Вучэбна-метадычная карта вучэбнай дысцыпліны	21
5.2	Вучэбная праграма	22

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Вучэбна-метадычны комплекс па вучэбнай дысцыпліне “Асновы навукова-даследчай дзейнасці” распрацаваны на аснове адукацыйнага стандарта Рэспублікі Беларусь і створанай у адпаведнасці з ім вучэбнай праграмы.

Засваенне матэрыялу дысцыпліны дазволіць студэнту лагічна збудаваць метадалагічную канцэпцыю ўласнай навукавай (курсавой, дыпломнай) работы, выбраць для гэтага найбольш адпаведны метадалагічны інструментарый, выразіць свае думкі пісьменна і карэктна, у адпаведнасці з патрабаваннямі навуковага стылю мовы.

Мэта ВМК – забяспечыць выкладанне вучэбнай дысцыпліны “Асновы навукова-даследчай дзейнасці” ў тэарэтыка-практычным плане, праводзіць кантроль ведаў, ажыццяўляць дыягностыку атрыманых студэнтамі ўменняў і навыкаў, спрыяць эфектыўнасці вучэбнага працэсу на кафедры рэжысуры абрадаў і свят.

Мэта дасягаецца праз вырашэнне шэрагу *задач*:

засваенне студэнтамі зместу асноўных метадаў навуковага даследавання;

фарміраванне ў студэнтаў сістэмы ведаў пра крыніцы і структуру навуковага даследавання;

авалодванне навыкамі выкарыстання навукавай тэрміналогіі і стварэння тэкстаў навуковага стылю.

Структура ВМК па вучэбнай дысцыпліне “Асновы навукова-даследчай дзейнасці” ўключае тлумачальную запіску, тэарэтычны раздзел (вучэбная праграма, рэкамендаваныя вучэбныя дапаможнікі, канспект лекцый), практычны раздзел (прыкладная тэматыка семінарскіх заняткаў, прыкладныя заданні для самастойнай работы), раздзел кантролю ведаў (пытанні да экзамену), дапаможны раздзел (вучэбна-метадычная карта вучэбнай дысцыпліны, асноўная і дадатковая літаратура).

Вучэбная дысцыпліна разлічана на 26 аўдыторных гадзін, лекцый – 12 гадзін, семінарскіх – 14 гадзін. Форма кантролю – экзамен.

ТЭАРЭТЫЧНЫ РАЗДЕЛ

Рэкамендаваныя вучэбныя дапаможнікі

1. Философия и методология науки. Введение: (лекции): учебно-методическое пособие / В. Н. Сокольчик, И. Н. Сидоренко. – Минск : БелМАПО, 2022. – 229 с.
2. Степин, В. С. Теоретическое знание: структура, историческая эволюция / В. С. Степин. – Минск : Беларуская навука, 2021. – 538 с.
3. Философия и методология науки: пособие для магистрантов, аспирантов и соискателей гуманитарных специальностей: в 2 ч. / Н. Г. Севостьянова. - Минск : МГЛУ, 2016–2017.
4. Кузнецов, И.Н. Методика научного исследования : учебно-метод. пособие для магистрантов и аспирантов / И.Н. Кузнецов. – Минск: БГУ, 2012. – 246 с.

Канспект лекцый

Тэма 1: *Навука як спосаб пазнання свету. Навуковае даследаванне*

Навука – гэта сфера чалавечай дзейнасці, функцыя якой - выпрацоўка і тэарэтычная сістэматызацыя ведаў аб рэчаіснасці. Навука ўключае як дзейнасць па атрымання новых ведаў, так і яе вынік - суму ведаў, якія ляжаць у аснове навуковай карціны свету; абазначэнне асобных галін навуковага веда. Непасрэдныя мэты - апісанне, тлумачэнне і прадказанне працэсаў і з'яў рэчаіснасці на аснове адкрытых навукай законаў. Сістэма навукі ўмоўна дзеліцца на натуральныя, грамадскія, гуманітарныя і тэхнічныя навукі.

Узнікшы ў старажытным свеце, навука пачала складвацца з 16–17 стст. і ў ходзе гістарычнага развіцця пераўтварылася ў важнейшы сацыяльны інстытут, які аказвае значны ўплыў на ўсе сферы грамадства і культуру ў цэлым. Аб'ём навуковай дзейнасці з 17 ст. падвойваецца прыкладна кожныя 10–15 гадоў (рост колькасці адкрыццяў, навуковай інфармацыі, колькасці навуковых работнікаў).

У развіцці навукі чаргуюцца экстрэмныя і рэвалюцыйныя перыяды - навуковыя рэвалюцыі, якія прыводзяць да змены яе структуры, метадаў пазнання, а таксама форм яе арганізацыі; для навукі характэрна спалучэнне працэсаў яе дыферэнцыяцыі і інтэграцыі, развіцця фундаментальных і прыкладных даследаванняў.

Сёння ў залежнасці ад сферы, прадмета і метаду пазнання адрозніваюць навукі:

- 1) аб прыродзе –прыродазнаўчыя (як від – тэхнічныя навукі);
- 2) пра грамадства - гуманітарныя і сацыяльныя;
- 3) аб мысленні і пазнанні - логіка, гнесеалогія, эпістэмолагія і інш.

Метады навуковых даследаванняў – гэта прыёмы і сродкі, з дапамогай якіх навукоўцы атрымліваюць дакладныя звесткі, якія выкарыстоўваюцца далей для пабудовы навуковых тэорый і выпрацоўкі практычных рэкамендацый.

Агульнанавуковыя метады выкарыстоўваюцца ў эмпірычных і тэарэтычных даследаваннях. Яны ўключаюць у сябе аналіз, сінтэз, аналогію і мадэляванне, абстрагаванне і канкрэтызацыю, сістэмны аналіз і фармалізацыю, гіпатэтычны і аксіяматычны метады, лабараторныя і палявыя даследаванні.

Эмпірычнае навуковае даследаванне – дзеянне, заснаванае на пазнанні праз практычны вопыт. Эмпірычныя дадзеныя атрымліваюцца праз органы пачуццяў, у прыватнасці, шляхам назірання ці эксперыменту. Яны дазваляюць сабраць першасную інфармацыю аб фактах, якія цікавяць даследчыка, і стварыць даследчую сітуацыю. Назіранне – мэтанакіраванае ўспрыманне прадметаў, з'яў і працэсаў навакольнага свету, якое ў асноўным абапіраецца на дадзеныя органаў пачуццяў (адчуванні, успрыманні, уяўленні). Задача назіральніка заключаецца ў атрыманні сукупнасці першасных дадзеных аб вывучаемым аб'екце. Эксперымент (лац. вопыт, проба, выпрабаванне) – актыўнае і мэтанакіраванае ўмяшанне ў працэс пазнання, адпаведнае змяненне аб'екта або яго ўзнаўленне ў спецыяльна створаных і кантраляваных умовах.

Тэарэтычнае навуковае даследаванне – дзеянне, накіраванае на развіццё паняццйнага апарату навукі, звязанае з удасканаленнем пазнання аб'ектыўнай рэальнасці і яе заканамернасцяў. Яно прадстаўлена ідэальнымі аб'ектамі ў выглядзе абстракцый або тэарэтычных канструктаў. Тут адсутнічае непасрэднае практычнае ўзаемадзеянне з аб'ектамі, якія вывучаюцца толькі апасродкавана, ва ўяўным эксперыменце. Тэарэтычнае даследаванне выкарыстоўвае наступныя метады: ідэалізацыя (метады пабудовы ідэалізаванага аб'екта), разумовы эксперымент (які замяшчае рэальны эксперымент з рэальнымі аб'ектамі), аксіёматычны і іншыя метады пабудовы тэорыі. Разам з эмпірычным даследаваннем гэтыя абодва віды даследаванняў арганічна ўзаемазвязаны і ўяўляюць сабой цэласную структуру навуковага пазнання.

Аналіз – метады даследавання, які ўключае ў сябе вывучэнне прадмета шляхам разумовага або практычнага раздзялення яго на складовыя элементы (часткі, прыкметы, уласцівасці, адносіны, характарыстыкі, параметры і г.д.). Аналогія – метады, з дапамогай якога дасягаецца пазнанне адных прадметаў і з'яў на падставе іх падабенства з іншымі. Ён засноўваецца на падабенстве некаторых бакоў розных прадметаў і з'яў. Вынікі аналогіі патрабуюць верыфікацыі дакладнасці атрыманых высноў іншымі метадамі. Параўнанне – метады навуковага вывучэння, з дапамогай якога ўстанаўліваюцца падабенства і адрозненне прадметаў і з'яў рэчаіснасці. Параўнанне прымяняецца пры вывучэнні аб'ектаў, блізкіх па сваёй прыродзе.

Гістарычны метады навуковага пазнання, у працэсе якога адбываецца ўзнаўленне гісторыі вывучаемага аб'екта ва ўсёй яго разнастайнасці, служыць адным з універсальных метадаў гуманітарнай навукі. Параўнальна-гістарычны аналіз – адзін з найбольш эфектыўных відаў аналізу. Ён засноўваецца, з аднаго боку, на параўнанні – найпростай пазнавальнай аперацыі выяўлення падабенства і адрознення аб'ектаў, а з другога – на прынцыпах гістарызму, паводле якіх рэчаіснасць разглядаецца ў перспектыве пастаянных змен у часе. Сістэмны аналіз – вывучэнне аб'екта даследавання як сукупнасці элементаў, якія ўтвараюць сістэму, з улікам фактараў уплыву на яе функцыянаванне. Структурна-функцыянальны метады заключаецца ў раскладанні вывучаемага аб'екта на складовыя часткі і выяўленні ўнутранай сувязі, функцыянальнай абумоўленасці суадносін паміж імі.

Адзінай метадыкі навуковых даследаванняў не існуе, кожны даследчык фарміруе ўласны тэарэтыка-метадалагічны падыход на аснове агульнанавуковых і спецыяльных метадаў.

Тэма 2: Праблемнае поле сучасных навуковых даследаванняў у галіне рэжысуры і тэатральнага мастацтва¹

1. *Адметнасць прафесіі рэжысёра.* Пытанні тэорыі рэжысёрскай творчасці. Мастацтва рэжысуры — гэта мастацтва ўзаемадзеяння ўсіх кампанентаў

¹Па матэрыялах Праграмы-мінімум кандыдацкіх экзаменаў. Загад Вышэйшай атэстацыйнай камісіі Рэспублікі Беларусь ад 26 кастрычніка 2007 г. № 173. Поўная версія даступна на: <http://vak.org.by/node/1733>.

спектакля ці свята. Вырашэнне рэжысурай такіх важных задач, як выяўленне і развіццё ідэйна-мастацкай канцэпцыі спектакля ці свята, вызначэнне яго жанравага і стылявога адзінства, мізансцэніраванне, стварэнне сцэнічнай кампазіцыі, дакладнага тэмп-рытму, адпаведнай атмасферы і г. д.

Асноўныя этапы станаўлення рускага рэжысёрскага мастацтва. Яго станоўчы ўплыў на аматарскія калектывы Беларусі. Рэжысёрскае мастацтва канца XIX — пачатку XX ст. Роля і значэнне К. С. Станіслаўскага і У. Неміровіча-Данчанкі ў станаўленні рускай прафесійнай рэжысуры. «Школа прадстаўлення» і «школа перажывання» ў рускім і зарубежным тэатры. Рэжысура Я. Вахтангава, У. Меерхольда, А. Таірава.

Станаўленне беларускай рэжысуры, яе сувязь з традыцыйнымі формамі народнага, фальклорнага тэатра. Творчая дзейнасць І. Буйніцкага, А. Бургіса, Ф. Аляхновіча, Ф. Ждановіча, У. Галубка. Творчасць Е. Міровіча, Б. Эрына, Л. Літвінава, М. Кавязіна, М. Міцкевіча, К. Саннікава.

Праблема ўзаемадзеяння рэжысёра і акцёра ў сучасным тэатры. Праца з мастаком і кампазітарам і яе падпарадкаванне звышзадачы пастаноўкі. Арганізацыя спектакля. Асноўныя праблемы сучаснай рэжысуры і акцёрскага мастацтва. Беларуская рэжысура канца XX — першай паловы XXI ст.

2. *Народныя формы тэатра Беларусі.* Працоўная дзейнасць чалавека — аснова ўзнікнення першых элементаў тэатральнага мастацтва. Паляўнічы танец. Фальклорны змест, адлюстраванне гісторыі, жыцця, побыту, працоўнай дзейнасці, маральных нормаў і г. д. Пераўвасабленні ў вобраз. Масленка, каляды, купалкі. Абходы з «казой», «мядзведзем», «жоравам», «кабылай». Сямейна-бытавыя абрады. Пазаабрадавыя гульні («Жаніцьба Цярэшкі»).

Скамарохі. Паходжанне, аседлыя і вандроўныя. Скамарохі-музыкі, мядзведнікі-ілюзіяністы. Рэпертуар. Музычныя інструменты. Валачобнікі. Рэпертуар і характар выканання. Батлейка. Этымалогія назваў: «батлейка», «Віфліем», «яселка», «жлоб», тыпы батлеек, сістэмы лялек. Драматургія. Тэндэнцыя і праблемы сучаснага адраджэння (1963 г., в. Бялевічы, Случчына).

Народная драма — вышэйшая форма фальклорнага тэатра. П'есы «Цар Ірад», «Лодка», «Цар Максіміліян». Увасабленне, паказы на Случчыне (1962 г.), у Мінску (1981 г.), у студыі ў Маскве (1924 г.).

3. *Тэатральнае мастацтва Беларусі XVI — XVIII стст.* Школьны тэатр. Узнікненне ў Беларусі і Заходняй Еўропе. Арганізацыя пастановак і рэпертуар школьных тэатраў. Машынэрыя і дэкарацыі. Акцёрскае мастацтва. Дзейнасць і драматургія Сімяона Полацкага, Феафана Пракаповіча, Георгія Канінскага і інш. «Паэтыка» М. К. Сарбеўскага. Дзейнасць тэатраў у Полацку, Гародні, Пінску, Навагрудку, Нясвіжы, Мінску, Оршы, Слуцку і інш. месцах. Дэкарацыя. Акцёрскае мастацтва. Творчасць Каэтана Марашэўскага, Міхаіла Цяцёрскага, Ігната Юрэвіча.

Магнацкі тэатр. Узнікненне. Маёнткавыя тэатры ў Нясвіжы, Слуцку, Гародні, Слоніме, Шклове і г. д. Знакамітыя еўрапейскія настаўнікі і таленавітыя мясцовыя вучні. Тэатры Радзівілаў у Нясвіжы і Слуцку. Слонімскі тэатр М. Агінскага. Гродзенскі тэатр А. Тызенгаўза. Шклоўскі тэатр С. Зорыча. Маёнткавыя прыгонныя тэатры. Сістэма тэатральнай адукацыі. Абсталяванне сцэны,

рэпертуар, музычнае афармленне. Цяжкае становішча прыгонных акцёраў. Операе, балетнае і драматычнае мастацтва ў прыгонных тэатрах. Прыватны і гарадскі тэатр і яго дзейнасць у Мінску, Гродна, Віцебску, Магілёве. Творчасць У. Радзівіл.

4. *Беларускі тэатр XIX ст.* Фарміраванне і ўмацаванне гарадоў у перыяд распаду феадальнага ладу і зараджэння капіталізму. Дзейнасць польскіх, рускіх, украінскіх прафесійных труп. Прыватныя антрэпрызы Д. Марашэўскага, А. Жукоўскага, М. Кажынскага, С. Дэшнэр. Цэнзурныя абмежаванні рэпертуару і колькасны рост вандроўных труп. Пастаноўка забароненай камедыі «Гора ад розуму» А. Грыбаедава, шырокае распаўсюджанне п'ес А. Астроўскага. Стацыянарныя гарадскія тэатры ў Мінску, Віцебску, Гродна, Магілёве і іншых гарадах. Гастролі ўкраінскіх дзеячаў тэатра М. Крапіўніцкага, М. Занькавецкай, М. Старыцкага.

Дзейнасць паэта, акцёра, арганізатара тэатральнай справы, асветніка В.І. Дуніна-Марцінкевіча – заснавальніка новай беларускай драматургіі і прафесіянальнага нацыянальнага тэатра. Першыя спробы ў драматургіі — лібрэта да оперы «Рэкруцкі набор», «Спаборніцтва музыкаў», «Чарадзейная вада» і іх пастаноўкі на прафесійнай сцэне.

Адкрыццё тэатра (1852). Склад трупы, рэпертуар, удзел В. Дуніна-Марцінкевіча ў якасці акцёра. Прэм'ера «Сялянкі». Забарона тэатра афіцыйнымі ўладамі, пераход на нелегальнае становішча. Сіла мастацкага выкрыцця, вотрая сатырычнасць твораў. Вялікі ўклад драматургічнай спадчыны і тэатральнай дзейнасці В. Дуніна-Марцінкевіча ў станаўленні беларускага сцэнічнага мастацтва. Працяг справы В. Дуніна-Марцінкевіча ў галіне драматургіі: драматычныя творы «Гонар», «Гнеў», «Грэх» А. Вярыгі-Дарэўскага. «Аказія пры палкоўніцах» Г. Марцінкевіча (пастаўлена ў Віцебску ў 1862 г.).

5. *Рэжысура эстрады і масавых прадстаўленняў.* Асноўныя прынцыпы сістэмы К. Станіслаўскага і іх значэнне для рэжысуры эстрады. Зараджэнне і гісторыя масавых прадстаўленняў. Народныя вытокі эстраднага мастацтва. Гісторыя масавых свят на Беларусі. Сінтэтычная прырода тэатра эстрады. Драматургія масавых відовішч. Прынцыпы рэжысуры масавых свят і відовішч. Жанры эстраднага мастацтва: размоўны жанр, музыка і песня на эстрадзе, драматызаваныя сцэны, эстрадны танец, пародыя. Тэатр аднаго акцёра, прынцыпы стварэння, гісторыя і станаўленне.

Тэма 3: *Этапы навукова-даследчай работы*

Падрыхтоўчы этап уключае: выбар тэмы; абгрунтаванне неабходнасці правядзення даследавання па ёй; вызначэнне мэтай і задач даследавання; распрацоўку плана або праграмы навуковага даследавання; падрыхтоўку сродкаў даследавання (інструментарыю). Спачатку фармулюецца тэма навуковага даследавання і абгрунтоўваюцца прычыны яе распрацоўкі. Шляхам папярэдняга азнаямлення з літаратурай і матэрыяламі раней праведзеных даследаванняў высвятляецца, у якой меры пытанні тэмы вывучаны і якія атрыманы вынікі. Асабліваю ўвагу трэба надаць пытанням, на якія адказаў наогул няма альбо яны

недастатковыя. Складаецца спіс літаратуры, Распрацоўваецца методыка даследавання. Падрыхтоўваюцца сродкі НДР (калі неабходна, у выглядзе анкет, апытальнікаў і інш.).

Даследчы этап складаецца з сістэматычнага вывучэння літаратуры па тэме, разнастайных звестак з культурнай практыкі мінулага, сучаснасці і інш.; правядзення тэарэтычных даследаванняў, у тым ліку збору інфармацыі і матэрыялаў па тэме даследавання; апрацоўкі, абагульнення і аналізу атрыманых дадзеных; тлумачэння новых навуковых фактаў, аргументавання і фармулявання палажэнняў, вывадаў і практычных рэкамендацый і прапаноў.

Практычны этап уключае: вызначэнне кампазіцыі (пабудовы, унутранай структуры) работы; удакладненне загаловаў, назваў глаў і параграфаў; падрыхтоўку чарнавога рукапісу і яго рэдагаванне; афармленне тэксту, у тым ліку спісу выкарыстанай літаратуры і дадаткаў.

Этап прыкладной работы складаецца з ўкаранення вынікаў даследавання ў культурную практыку і аўтарскага суправаджэння ўкараняемых распрацовак. Навуковыя даследаванні не заўсёды завяршаюцца гэтым этапам, але часам навуковыя работы студэнтаў (напрыклад, дыпломныя праекты) рэкамендуюцца для ўкаранення ў практычную дзейнасць устаноў культуры Рэспублікі Беларусь і ў навучальны працэс (у якасці ілюстрацыйнага або дадатковага матэрыялу).

Тэма 4: Структура навукова-даследчай работы

Любая работа навуковага характару можа быць умоўна падзелена на тры часткі: *уводную, асноўную і заключную*. Большасць вучэбна-навуковых работ студэнтаў па сваёй кампазіцыйнай структуры складаецца з наступных элементаў: 1) тытульнага ліста; 2) зместа; 3) ўвядзення; 4) асноўнай часткі; 5) заключэння; б) спісу выкарыстаных крыніц.

Як правіла, работы па спецыяльнасці 1-17 01 05 Рэжысура свят (па напрамках) маюць сёмы элемент - дадаткі, куды ўключаюць фатаграфіі, выяўленчы матэрыял і іншыя дадатковыя матэрыялы.

Тытульны ліст - гэта першая старонка рукапісу, на якой пазначаны надзагалоўныя дадзеныя, звесткі пра аўтара, заглавак, падзагалоўныя дадзеныя, звесткі аб навуковым кіраўніку, месца і год выканання работы. У ніжняй частцы тытульнага ліста ўказваецца месца і год напісання. Звычайна ў навучальных установах ўсталёўваюцца свае формы тытульнага ліста.

Змест раскрывае змест работы шляхам абазначэння кіраўнікоў, параграфаў і іншых рубрык рукапісу з указаннем старонак, з якіх яны пачынаюцца. Ён можа быць у пачатку або ў канцы працы. Назвы раздзелаў і параграфаў павінны дакладна паўтараць адпаведныя загаловкі ў тэксце.

Уводзіны павінны ўвесці чытача ў кола праблем і пытанняў, якія закранаюцца ў працы. У іх вызначаюцца актуальнасць, навізна, навуковая і практычная значнасць тэмы, паказваецца ступень іх распрацаванасці, тым самым абгрунтоўваецца выбар тэмы навуковага даследавання. Тут жа фармулююцца мэты і задачы, якія ставіліся аўтарам, апісваюцца метады і практычная база даследавання. (У дысертацыйных даследаваннях, напрыклад, акрамя таго,

указваюць аб'ект і прадмет даследавання, палажэнні, якія выносяцца на абарону, і іншае). Звычайна аб'ём уводзінаў не перавышае 5 - 7% аб'ёму асноўнага тэксту.

Асноўная частка складаецца з некалькіх глаў, разбітых на параграфы. Першы параграф, як правіла, прысвячаецца гісторыі ці агульнатэарэтычным пытанням разглядаемай тэмы, а ў наступных параграфав раскрываюцца асноўныя яе аспекты. У іх разглядаецца, напрыклад, сучасны стан той ці іншай культурнай з'явы (абрада, свята, фестывалю). Выказваецца і аргументуецца ўласнае меркаванне аўтара па актуальнасці і перспектывах далейшага развіцця гэтай культурнай з'явы. Выкладаюцца вынікі абагульнення сабранага фактычнага матэрыялу, вывучэння матэрыялаў СМІ, асабістых назіранняў і г.д. Некаторыя навуковыя кіраўнікі рэкамендуюць у канцы кожнай кіраўніка рабіць кароткія высновы. Але калі яны будуць адлюстраваны ў заключэнні, то паўтарацца не варта.

У *заклучэнні* ў лагічнай паслядоўнасці і ў адпаведнасці з пастаўленымі задачамі выкладаюцца атрыманыя вынікі даследавання. Паказваецца на магчымасць іх ўкаранення ў культурную практыку. Аб'ём заключэння не павінен перавышаць 5-7% аб'ёму асноўнага тэксту.

У *спіс літаратуры* ўключаюцца толькі тыя літаратурныя крыніцы, якія былі выкарыстаныя пры напісанні працы і згаданыя ў тэксце або зноскі. Спіс складаецца па раздзелах з улікам патрабаванняў дзяржаўнага стандарту.

У *дадатках* уключаюцца дапаможныя або дадатковыя матэрыялы, якія ў прынцыпе неабходныя, але загрувашчваюць асноўную частку працы і празмерна павялічваюць яе аб'ём. Пры падліку аб'ёму навуковай працы дадаткі не ўлічваюцца.

Тэма 5: *Стылі мовы. Навуковы стыль*

Стыль мовы – гэта разнавіднасць мовы, якая характарызуецца своеасаблівымі марфалагічнымі, лексічнымі, сінтаксічнымі і інш. сродкамі. Пэўныя стыль характэрны для пэўнай сферы камунікацыі. У беларускай мове вылучаюць *афіцыйна-дзелавы, навуковы, публіцыстычны, гутарковы і мастацкі* стылі. Вылучаюць таксама асобна *царкоўна-рэлігійны* стыль.

Афіцыйна-дзелавы стыль ужываецца ў нарматыўных актах, пастановах, справаздачах, пратаколах, заявах. Выконвае функцыю *трансляцыі інфармацыі*. Выкладанне інфармацыі даецца ў лаканічнай, дакладнай форме, выкладанне вядзецца ў форме сцверджання, прадпісання, канстатацыі. Шырока ўжываецца неасабовы характар выказвання. Афіцыйна-дзелавы стыль мае шмат стандартных сродкаў – устойлівых выказаў: *даводжу да ведама, камісія пастанавіла; па заканчэнні тэрміна, прашу разгледзець пытанне ў вызначаны законам тэрмін; вынесена раішэнне па справе, згодна з пастановай; прыцягнуць да адказнасці, за справаздачны перыяд і інш.*

Публіцыстычны стыль выконвае дзве асноўныя функцыі: *трансляцыі інфармацыі і эмацыйнага ўздзеяння*. Ён шырока выкарыстоўваецца ў СМІ (тэлебачанні, друкаваных выданнях, навасных Інтэрнэт-рэсурсах), палітычных выступленнях і інш. Прызначэнне публіцыстыкі – растлумачваць грамадска-

палітычныя, сацыяльныя і культурныя пытанні, паведамляць навіны штодзённага жыцця. Гэта абумоўлівае з аднаго боку выкарыстанне грамадска-палітычны тэрміналогіі, а з іншага боку – моўных сродкаў для выказвання настрою, пачуццяў (эмацыянальна-экспрэсіўнай лексікі). У публіцыстычным стылі арганічна спалучаюцца лагічна-абстрактная і эмацыянальна-вобразная формы адлюстравання рэчаіснасці. Гэты стыль, як і афіцыйна-дзелавы, мае шэраг устойлівых выразаў: *дабрачынная акцыя, гуманітарная дапамога, апошні раўнд перамоваў, новы палітычны курс, сацыяльная абароненасць насельніцтва, далёкае замежжа, гарачыя кропкі, сродкі масавай інфармацыі* і інш.

Напрыклад: Нягледзячы на ўсе складанасці, трэба адзначыць, што сёння турыстычны аб'ект “Вільянін хутар” карыстаецца вялікай папулярнасцю ў жыхароў раёна, займае значнае месца ў сацыяльна-культурнай прасторы горада і раёна. Рознапланавасць і рознакіраванасць свят і мерапрыемстваў, якія праводзяцца на “Вільяніным хутары”, лакалізацыя, яго прыродная прыгажосць і прывабнасць – усе гэтыя аспекты вабяць жыхароў для арганізацыі свайго адпачынку ў гэтым месцы. Ёсць спадзяванні, што ў Год культуры (2016) культурна-турыстычны аб'ект “Вільянін хутар” стане візітнай карткай Вілейскага раёна. У аснове *навуковага* стылю ляжыць спецыфічная форма грамадскай свядомасці – навука (вывучэнне найбольш агульных законаў развіцця і існавання прыроды, грамадства і чалавека). Па меры развіцця розных галін навуковых ведаў з мовы паступова адбіраюцца пэўныя моўныя сродкі, узнікаюць новыя моўныя сродкі (*тэрміналогія*) для таго, каб найбольш аптымальна абагульняць веды ў пэўнай сферы навуковага пазнання свету. Так у мове фарміруецца своеасаблівая падсістэма – *навуковы* стыль мовы. *Навуковы* стыль рэалізуецца і ў пісьмовай, і ў вуснай форме мовы, аднак пераважная форма яго ўвасаблення ўсё ж пісьмовая. Гэта тэксты розных жанраў: энцыклапедыі, навуковыя манаграфіі і артыкулы, навуковыя работы кваліфікацыйнага характару (дыпломныя, магістарскія, кандыдацкія, доктарскія дысертацыі), лекцыі, падручнікі, вучэбныя дапаможнікі і інш.

Прыкметы навуковага стылю: *навуковая тэматыка; дакладнасць; імкненне да абагульнення, абстрактнасці; насычанасць фактычнай інфармацыяй; лагічнасць выкладання; адсутнасць эмацыяна-экспрэсіўных ацэнак.*

Адзначым, што ў межах навуковага стылю вылучаюцца пастылі: *уласна навуковы (акадэмічны); навукова-даведачны (слоўнік, энцыклапедыя, каталог); навукова-папулярны (нарыв, артыкул, лекцыя); вучэбна-навуковы (дыплом, курсавая работа)* і інш.

У навуковым тэксце ўжываецца адпаведная лексіка (навуковая тэрміналогія). Яна падзяляецца на агульнанавуковую (*аналіз, сінтэз, сістэма, функцыя, трансфармацыя, кантэкст, гіпотэза, навацыя, прынцып, працэс*) і спецыяльную (*архетым, міфалагема, дыскурс, локус, наратыў*).

Напрыклад: Абрад – гэта абумоўленая традыцыямі сукупнасць умоўных дзеянняў, якія выяўляюць і замацоўваюць характэрнае стаўленне супольнікаў да навакольнага асяроддзя, у родзе, паміж сабой, суправаджаюць змену статуса чалавека або прыродных цыклаў, што сістэматычна паўтараюцца. Часцей за ўсё абрады адносяцца да той ці іншай сацыяльнай сітуацыі ў сувязі з пэўнымі

сацыяльнымі падзеямі, напрыклад, вясельны абрад, царкоўны абрад, абрад паўналецця, абрад ахвярапрынашэння і інш. Абрады пазбаўлены непасрэднай практычнай мэтазгоднасці, але служаць формай нагляднага выяўлення і замацавання сацыяльных адносін.

Калі ў гутарковым і мастацкім стылі вельмі актыўныя дзеяслоўныя формы 1 і 2 асобы (*я, мы; ты, вы*), то ў навуковым стылі сітуацыя іншая. Вывучэнне навуковых тэкстаў розных жанраў паказала, што пераважна ўжываюцца дзеясловы цяперашнега часу 3 асобы (*ён, яна, яно, яны*). З іншых форм дзеяслова ўжывальная форма 1 асобы множнага (а не адзіночнага) ліку.

Моўныя клішэ для напісання агляду навуковай літаратуры:

У кнізе даследуецца (што) / аналізуецца (што); у рабоце паказана (што); вялікая роля надаецца разгляду (чаго); у манаграфіі даецца характарыстыка (чаго); у даследаванні раскрываецца сутнасць (чаго); аўтар разглядае такія пытанні як; галоўная ўвага звяртаецца (на што); аўтар дае навуковае азначэнне (чаго); адзначаецца /падкрэсліваецца, (што); на вялікім фактычным матэрыяле паказана (што); асаблівае месца надаецца пытанням (чаго); у рабоце разглядаецца значэнне (чаго); у працы падрабязна асвятляюцца пытанні (чаго); аўтар спыняецца на (чым).

Складаючы агляд літаратуры па тэме даследавання трэба пазбягаць паўтарэнняў адных і тых жа канструкцый. Для навуковага стылю характэрны прыназоўнікі і ўводныя словы. Яны ставяцца, як правіла, у пачатку сказа: *перш, чым..., заўважым, што; неабходна падкрэсліць, што; спынімся на; звярнем увагу на; у сувязі з гэтым; як было сказана; у адпаведнасці з гэтым; як адзначалася вышэй; з гэтай прычыны; такім чынам; у прыватнасці; даследаванне паказала, што; асабліва важна ўказаць на; трэба вылучыць (што); у адрозненне ад; у выніку прыходзім да высновы; у заключэнне можна сказаць, што; з аднаго боку, з іншага боку; па-першае, па-другое, па-трэцяе; як пісаў А.А. Іваноў; паводле думкі А.А. Іванова; варта прыгадаць словы А.А. Іванова, які пісаў, што; пагодзімся з думкай А.А. Іванова, які сцвярджае, што...*

Навыкі валодання навуковым стылем мовы выпрацоўваюцца падчас навукова-даследчай дзейнасці, якая і з'яўляецца яго сферай прымянення.

ПРАКТЫЧНЫ РАЗДЗЕЛ

Прыкладная тэматыка семінарскіх заняткаў

Заняткі № 1 Стылі мовы. Навуковы стыль

1. Размоўны стыль. Мастацкі стыль. Асаблівасці і функцыянальнасць.
2. Тыпы маўлення. Афіцыйна-дзелавы стыль. Сферы ўжывання.
3. Навуковы стыль. Вызначальныя асаблівасці.
4. Марфалагічныя асаблівасці навуковага стылю мовы.
5. Сінтаксічныя асаблівасці навуковага стылю мовы.

Заняткі № 2. Метадалогія навуковых даследаванняў

1. Метадалогія як сукупнасць прыёмаў, спосабаў і правілаў пазнання.
2. Аналіз і сінтэз. Аналогія.
3. Дэдукцыя і індукцыя.
4. Параўнанне і абагульненне.

Заняткі № 3 Прыватныя і спецыяльныя метады навуковага даследавання

1. Прыватныя метады даследавання: параўнальна-гістарычны.
2. Прыватныя метады даследавання: структура-функцыянальны.
3. Спецыяльныя метады даследавання: этнасеміятычны.
4. Аналіз асобных навуковых артыкулаў з пункту гледжання ўжывальных аўтарам метадаў.

Заняткі № 4. Крыніцы навуковай інфармацыі. Класіфікацыя

1. Дакументальныя крыніцы навуковай інфармацыі: першасныя і другасныя.
2. Класіфікацыя крыніц па розных падставах: мэтавым прызначэнні, знакавай прыродзе інфармацыі, перыядычнасці, структуры.
3. Віды навуковых выданняў: манаграфія, аўтарэферат дысертацыі, зборнік навуковых прац, матэрыялы навуковай канферэнцыі.
4. Асноўныя даведачныя выданні па традыцыйнай народнай культуры беларусаў.
5. Асноўныя даведачныя выданні па тэатразнаўству.

Заняткі № 6 Навуковая лексіка і фразеалогія

1. Асаблівыя лексічныя адзінкі навуковага стылю – тэрміны.
2. Тэрміналогія гуманітарных навук.
3. Значэнне асобных тэрмінаў фалькларыстыкі і этнаграфіі.
4. Значэнне асобных тэрмінаў рэжысуры.

Заняткі № 7 Бібліяграфічны апарат. Цытаванне ў навуковым тэксце

1. Абавязковыя элементы апісання кнігі.
2. Абавязковыя элементы апісання артыкула.
3. Прыкладзенне спасылка.
4. Прамое і непрамое цытаванне.

Літаратура

1. Бурак, Л.І. Пунктуацыя беларускай мовы : Дапаможнік для настаўнікаў і студэнтаў Л.І. Бурак. – 2-е выд., дап. – Мінск : Народная асвета, 1976. – 207 с.
2. Каляда, А.А. Слоўнік акцера і рэжысера : [Больш за 4500 слоў] / А.А. Каляда. – Мінск : Выш. шк., 1995. – 210 с.
3. Каўрус, А.А. Стылістыка беларускай мовы / Рэдкал.: М.А.Лазарук [і інш.]. - 3-е выд. дапрац. і дап. – Мінск : Народная асвета, 1992. – 207 с.
4. Кохановский, Философия науки : учеб. пособие для студентов вузов / Кохановский В.П., Пржиленский В.И., Сергодеева Е.А. ; отв. ред. В.П. Кохановский. – М. : Изд. центр МарТ, 2006. – 492 с.
5. Кузнецов, И.Н. Методика научного исследования : учебно-метод. пособие для магистрантов и аспирантов / И.Н. Кузнецов. – Минск: БГУ, 2012. – 246 с.
6. Режиссерская энциклопедия. Кино Европы : [фильмографические и библиографические материалы / Л. А. Алова и др. ; ответственные редакторы-составители: В. В. Виноградов и др.] ; Министерство культуры РФ, Научно-исследовательский институт киноискусства [2-е изд., доп. и расш.]. – Москва : Канон, 2014. – 511 с.
7. Рузавин Г.И. Методология научного исследования : учеб. пособие для вузов / Г.И. Рузавин. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 1999. – 317 с.
8. Сучасная беларуская рэжысура : Пошукі мастацкай адметнасці ў кантэксце традыцый еўрапейскага тэатра: Зб. матэрыялаў міжнар. навук.-творчай канф. (Гродна, 16-17 кастр. 1997 г.) : Вучэб. дапам. для студэнтаў выш. і сярэд. спец. навуч. устаноў культ / Бел. саюз літ.-маст.крытыкаў; Адказ. рэд. Смольскі Р.Б. – Мінск : [Бел.саюз літ.-маст.крытыкаў]:[ПКП "АРТЫ-ФЭКС"], 1998. – 313 с.

Прыкладныя заданні для самастойнай работы

Зрабіце стылістычны аналіз прапанаванага навуковага тэксту (фрагмента манаграфіі): укажыце ў ім спецыяльныя навуковыя тэрміны, ацаніце насычанасць фактычнай інфармацыяй, лагічнасць выкладання. Складзіце кароткі план.

Даюцца артыкулы з выданняў (спіс прыкладны):

1. Багамольнікава, Н.А. Гідронімы басейна ракі Прыпяць: структурна-семантычныя тыпы матывацыі / Н. А. Багамольнікава. - Гомель : [б. в.], 2004.
2. Барташэвіч, Г.А. Беларуская народная паэзія веснавога цыкла і славянская фальклорная традыцыя / Г.А. Барташэвіч. – Мінск : Навука і тэхніка, 1985. Беларуская фалькларыстыка: Збіранне і даследаванне народнай творчасці ў 60–х гадах XIX – пачатку XX ст. / Аўт. Г. А. Пятроўская, І. К. Цішчанка, У. А. Васілевіч і інш. Пад рэд А. С. Фядосіка. – Мн.: Навука і тэхніка, 1989.
3. Беларуская этномузыкалогія : Очерки истории (XIX-XX вв.) / Под ред. З. Можейко; Бел. респ. фонд фундам. исслед. – Минск: Тэхналогія, 1997 с.
4. Васілевіч, У.А. Збіральнікі / У.А. Васілевіч. – Мінск: Навука і тэхніка, 1991.
5. Валодзіна Т. Цела чалавека: слова, міф, рытуал. – Мн.: Тэхналогія, 2009.
6. Каханоўскі, Г.А. Беларуская фалькларыстыка: эпоха феадалізму / Г.А. Каханоўскі. – Мінск: Навука і тэхніка, 1989.
7. Лобач У. А. Міф. Прастора. Чалавек: традыцыйны культурны ландшафт беларусаў у семіятычнай перспектыве. – Мн.: Тэхналогія, 2013.
8. Мир звучащий и молчащий: Семиотика звука и речи в традиционной культуре славян». – М.: Индрик, – 1999.
9. Назіна, І. Д. Беларускія народныя музычныя інструменты. – Мн.: Беларусь, 1997.
10. Швед І.А. Міфалогія колеру ў беларускай традыцыйнай духоўнай культуры: манаграфія. Брэст : БрДУ, 2011. – 291 с.

Напішыце артыкул навуковага стылю на выбраную тэму:

1. Спадчына збіральніка і даследчыка духоўнай культуры беларусаў М. Федароўскага (1853–1923). Фундаментальнае выданне «Люд беларускі» (1891–1981).
2. Этнічныя меншасці ў гісторыі і культуры Беларусі (аналіз адной на выбар – *яўрэі, татары, цыганы*).
3. Міфалагічнае мысленне і міфы новага часу (Гл.: *Топорков А.Л. Мифы и мифология XX века: традиция и современное восприятие*. Даступна на: www.ruthenia.ru/folklore/toporkov1.htm).
4. Аказіянальныя абрады беларусаў: *выраб абыдзённіка, абворванне, выкліканне дажджу*.
5. Новыя святы ў сучасным беларускім грамадстве: гісторыя і перспектывы.
6. *Народная Біблія*: традыцыйныя рэлігійныя вераванні беларусаў.
7. Сучасныя прозвішчы, утвораныя ад назваў традыцыйных рамёстваў.
8. Тапонімы Беларусі, утвораныя на аснове старажытных назваў тыпаў паселішчаў.
9. *Смерць, сіроцтва, удаўство* ў беларускім фальклоры.
10. Песні-календары валачобнага абраду.
11. Гукавы партрэт нячыстай сілы (па кнізе: *Виноградова Л. Н. Народная демонология и мифо-ритуальная традиция славян*. – М.: Индрик, 2000).

12. Палескі архіў Інстытута славяназнаўства РАН: гісторыя стварэння, значэнне. (Гл.: *Толстая, С.М. Полесский народный календарь. – М.: Индрик, 2005; Славянский и балканский фольклор: Этнолингвистическое изучение Полесья. М.: Индрик, 1995*).
13. Гендэрныя стэрэатыпы традыцыйнай культуры (на матэрыяле беларускай пазаабрадавай песні).
14. Народныя прыкметы і павер'і, звязаныя з жывымі істотамі.
15. Вада ў традыцыйнай культуры беларусаў. Святыя крыніцы і калодзежы: абрадавыя практыкі.
16. Камень у традыцыйнай культуры беларусаў. Геаграфія распаўсюджання і тыпы «святых камянёў».
17. Фальклорна-этнаграфічная праца ў Беларусі ў 1920-я гг. Дзейнасць Інстытута беларускай культуры.
18. Музычныя інструменты ў Беларусі XIX ст.
19. Характарыстыка гісторыка-этнаграфічных рэгіёнаў Беларусі (адзін на выбар – *Падзвінне, Падняпроўе, Цэнтральная Беларусь, Панямонне, Заходняя і Усходняя Палессе*): прыродны ландшафт, гаспадарчая дзейнасць, сядзібная забудова, народны строй, абрадавая культура.

Літаратура і крыніцы

1. Шматтомнае выданне серыі “Беларуская народная творчасць” (БНТ).
2. Этнаграфія Беларусі: Энцыклапедыя. – Мн.: БелСЭ, 1989. – 575 с.
3. Міфалогія беларусаў: энцыкл. слоўн. / склад. І. Клімковіч, В. Аўтушка; навук. рэд. Т. Валодзіна. – Мн.: Беларусь, 2011. – 607 с.
4. Беларускі фальклор: Энцыклапедыя: У 2 т. – Мн.: Бел. энцыклапедыя. 2005–2006.
5. Традыцыйная мастацкая культура беларусаў. У 6 т. 10 кн. / агул. рэд. Т.Б. Варфаламеевай, Мн.: 2001–2014 (Т.1. Магілёўскае Падняпроўе; Т.2. Віцебскае Падзвінне; Т.3. Гродзенскае Панямонне; Т.4. Брэсцкае Палессе; Т. 5. Цэнтральная Беларусь; Т.6. Гомельскае Палессе і Падняпроўе і інш.).
6. Лобач, У.А. Этнаграфія Беларусі: Вучэбна-метадычны комплекс. – Наваполацк: ПДУ, 2006. – 328 с.
7. Лобач, У. Этнаграфія Беларусі (лекцыйны курс). Даступна на: http://www.psu.by/images/stories/iff/personal/lobach/lobach_etnagrafia.pdf.
8. Славянские древности. Этнолингвистический словарь: В 5 т. / Под ред. Н.И. Толстого.
9. Валачобныя песні / склад. Г. А. Барташэвіч, Л. М. Салавей; склад. музычнай часткі В. І. Ялатаў; рэд. К. П. Кабашнікаў; уступны артыкул Л. Салавей. – Мн.: Навука і тэхніка, 1980. (БНТ).
10. Беларусы. Т. 7 Вусная паэтычная творчасць \ Г. А. Барташэвіч, Т. В. Валодзіна, А. І. Гурскі і інш. ІМЭФ. – Мн.: Беларуская навука, 2004. – 586 с.
11. Дучыц, Л.У Сакральная геаграфія Беларусі. – Мн.: Літаратура і мастацтва, 2011. – 384 с.
12. Лобач У. А. Міф. Прастора. Чалавек: традыцыйны культурны ландшафт беларусаў у сяміятычнай перспектыве. – Мн.: Тэхналогія, 2013.
13. Швед І.А. Міфалогія колеру ў беларускай традыцыйнай духоўнай культуры. – Брэст : БрДУ, 2011. – 291 с.
14. Бірыла М. Тыпалогія і геаграфія славянскіх прозвішчаў. – Мн.: Навука і тэхніка, 1988. – 67 с.
15. Лыч Л.М. Назвы зямлі беларускай. – Мн.: Універсітэцкае, 1994. – 128 с.
16. Лемцюгова В.П. Тапонімы распаўядаюць. – Мн.: Літ. і маст., 2008. – 416 с.

17. Інвентар нематэрыяльнай культурнай спадчыны «Жывая Спадчына Беларусі»: <http://livingheritage.by/>.
18. Беларуская фалькларыстыка: Збіранне і даследаванне народнай творчасці ў 60–х гадах XIX – пачатку XX ст. / Аўт. Г. А. Пятроўская, І. К. Цішчанка, У. А. Васілевіч і інш. Пад рэд А. С. Фядосіка. – Мн.: Навука і тэхніка, 1989.
19. Назіна, І. Д. Беларускія народныя музычныя інструменты. – Мн.: Беларусь, 1997. – 239 с.

РАЗДЕЛ КОНТРОЛЮ ВЕДАЎ

ПЫТАННІ ДА ЭКЗАМЕНУ

1. Планаванне і этапы навукова-даследчай работы.
2. Структура навукова-даследчай работы
3. Метадалогія як сукупнасць прыёмаў, спосабаў і правілаў пазнання.
4. Фундаментальныя і прыкладныя навуковыя даследаванні.
5. Эмпірычныя і тэарэтычныя метады навуковага даследавання.
6. Агульнанавуковыя метады тэарэтычнага даследавання.
7. Аналіз і сінтэз. Аналогія. Дэдукцыя і індукцыя.
8. Класіфікацыя і сістэматызацыя.
9. Параўнанне і абагульненне.
10. Прадмет і аб'ект навуковага даследавання
11. Мэта і задачы навуковага даследавання
12. Дакументальныя крыніцы навуковай інфармацыі: першасныя
13. Дакументальныя крыніцы навуковай інфармацыі: другасныя.
14. Класіфікацыя крыніц па розных падставах: мэтавым прызначэнні, знакавай прыродзе інфармацыі, перыядычнасці, структуры.
15. Віды навуковых выданняў: манаграфія, аўтарэферат дысертацыі
16. Віды навуковых выданняў: зборнік навуковых прац, матэрыялы навуковай канферэнцыі.
17. Віды даведачных выданняў: слоўнік, даведнік, энцыклапедыя.
18. Стылі мовы. Сферы ўжывання.
19. Размоўны стыль мовы.
20. Мастацкі стыль мовы.
21. Афіцыйна-дзелавы стыль мовы.
22. Навуковы стыль мовы. Асноўныя характарыстыкі.
23. Сінтаксічныя асаблівасці навуковага стылю мовы.
24. Асаблівыя лексічныя адзінкі навуковага стылю – *тэрміны*.
25. Тэрміналогія гуманітарных навук. Тэрміны-інтэрнацыяналізмы.
26. Фразеалогія навуковага стылю.
27. Эсэ як форма навуковай творчасці.
28. Рэферат: азначэнне і правілы складання.
29. Віды даведачных выданняў: слоўнік, даведнік, энцыклапедыя
30. Асноўныя вучэбна-метадычныя выданні па рэжысуры масавых свят.
31. Асноўныя навуковыя выданні па гісторыі Беларусі.
32. Асноўныя навуковыя выданні па фальклору беларусаў.
33. Асноўныя навуковыя выданні па этнаграфіі беларусаў.
34. Асноўныя навуковыя даведачныя выданні па тэатразнаўству.
35. Прамое і непрамое цытаванне ў навуковым тэксце.
36. Спасылкі ў навуковым тэксце.
37. Бібліяграфічнае апісанне кнігі аднаго аўтара.
38. Бібліяграфічнае апісанне артыкула ў калектыўнай манаграфіі.

39. Бібліяграфічнае апісанне матэрыялаў канферэнцыі.
40. Бібліяграфічнае апісанне электроннага рэсурса.

ДАПАМОЖНЫ РАЗДЗЕЛ

Вучэбна-метадычная карта вучэбнай дысцыпліны

НАЗВА ТЭМЫ		Лекц.	Семін	КСР	Форма кантр.
1.	Навука як спосаб пазнання свету. Навуковае даследаванне	2			
2.	Праблемнае поле сучасных навуковых даследаванняў у галіне рэжысуры і тэатральнага мастацтва	2	2		
3.	Этапы навукова-даследчай работы	2			
4.	Структура навукова-даследчай работы	2			
5.	Стылі мовы. Навуковы стыль	2	2		
6.	Метадалогія навуковых даследаванняў		2		
8.	Прыватныя і спецыяльныя метады навуковага даследавання		2		
9.	Навуковая лексіка і фразеалогія		2		
10	Фарміраванне навыкаў навуковага стылю			6	Праверка пісьмовых работ
11.	Крыніцы навуковай інфармацыі. Класіфікацыя		2		
12	Бібліяграфічны апарат. Цытаванне ў навуковым тэксце		2		
	Усяго	10	14	6	

Установа адукацыі
«Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў»

ЗАЦВЯРДЖАЮ

Прарэктар па вучэбнай рабоце
БДУКМ

«___» _____ 2022 г.

Рэгістрацыйны № ВД-_____/вуч.

АСНОВЫ НАВУКОВА-ДАСЛЕДЧАЙ ДЗЕЙНАСЦІ

*Вучэбная праграма ўстановы вышэйшай адукацыі
па вучэбнай дысцыпліне для спецыяльнасцей
1-17 01 05 Рэжысура свят (па напрамках)*

2022

Вучэбная праграма распрацавана на падставе адукацыйнага стандарту вышэйшай адукацыі ОСВО 1-17 01 15-2013 па спецыяльнасці 1-17 01 05 Рэжысура свят (па напрамках) і вучэбных планаў установы вышэйшай адукацыі па напрамках спецыяльнасці: 1-17 01 05-01 Рэжысура свят (народныя), рэгістрацыйны С17-1-76/17 вуч. ад 04.07.2017, 1-17 01 05 02 Рэжысура свят (тэатралізаваныя), рэг. № С17-1-77/17 вуч. ад 04.07.2017

СКЛАДАЛЬНІК

А.А. Гулак, дацэнт, кандыдат філалагічных навук, дацэнт кафедры рэжысуры ўстановы адукацыі «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў»

РЭЦЭНЗЕНТЫ:

У.А. Трапянок, кандыдат мастацтвазнаўства, дырэктар дырэкцыі канала «Культура» Беларускага радыё Белтэлерадыёкампаніі;

І.Н. Колабава, дацэнт кафедры гісторыка-культурнай спадчыны ўстановы адукацыі «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў», кандыдат гістарычных навук, дацэнт

РЭКАМЕНДАВАНА ДА ЗАЦВЯРДЖЭННЯ:

кафедрай рэжысуры ўстановы адукацыі «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў» (пратакол № 5 ад 01.12.2022 г.);

Саветам факультэта (пратакол № 5 ад 19.12.2022 г.)

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Вучэбная дысцыпліна «Асновы навукова-даследчай дзейнасці» распрацавана на аснове адукацыйнага стандарта Рэспублікі Беларусь і створанай у адпаведнасці з ім вучэбнай праграмы. Засваенне матэрыялу дысцыпліны дазволіць студэнту лагічна збудаваць метадалагічную канцэпцыю ўласнай навуковай (курсавой, дыпломнай) работы, выбраць для гэтага найбольш адпаведны метадалагічны інструментарый, выразіць свае думкі пісьменна і карэктна, у адпаведнасці з патрабаваннямі навуковага стылю мовы.

Мэта вывучэння дысцыпліны – забяспечыць выкладанне вучэбнай дысцыпліны «Асновы навукова-даследчай дзейнасці» ў тэарэтыка-практычным плане, праводзіць кантроль ведаў, ажыццяўляць дыягностыку атрыманых студэнтамі ўменняў і навыкаў, спрыяць эфектыўнасці вучэбнага працэсу на кафедры рэжысуры. Дысцыпліна канцэптуальна звязана са спецыяльнымі дысцыплінамі ў падрыхтоўцы рэжысёраў, такіх як «Гісторыя свят», «Рэжысура свят», «Асновы драматургіі і сцэнарнага майстэрства», «Моўнае дзеянне ў свяце», «Сучасныя формы святочнай культуры» і інш.

Мэта дасягаецца праз вырашэнне шэрагу *задач*:

засваенне студэнтамі зместу асноўных метадаў навуковага даследавання;

фарміраванне ў студэнтаў сістэмы ведаў пра крыніцы і структуру навуковага даследавання;

авалодванне студэнтамі базавымі падыходамі да стварэння тэкстаў навуковага стылю.

Будучы спецыяліст павінен *умець*:

– знаходзіць навукова дакладныя звесткі па розных галінах культуры, гісторыі і сацыяльнага жыцця;

– ствараць з улікам навуковай інфармацыі навацыйныя, арыгінальныя рэжысёрскія праекты;

– выкарыстоўваць набытыя падчас вывучэння вучэбнай дысцыпліны веды ў выкладчыцкай дзейнасці.

валодаць:

– зўрыстычнымі ўменнямі пошуку актуальнай інфармацыі;

– даследчыцкімі навыкамі для верыфікацыі фактаў;

– метадамі навуковага аналізу твораў драматургіі, музыкі, літаратуры, выяўленчага мастацтва.

Вывучэнне вучэбнай дысцыпліны «Асновы навукова-даследчай дзейнасці», скіравана на фарміраванне акадэмічных кампетэнцый спецыяліста: АК-1. Умець выкарыстоўваць базавыя навукова-тэарэтычныя веды для вырашэння тэарэтычных і практычных задач; АК-2. Валодаць сістэмным і параўнальным аналізам; АК-3. Валодаць даследчымі навыкамі; АК-6. Валодаць міждысцыплінарным падыходам пры рашэнні праблем; АК-9. Умець вучыцца, самастойна павышаць сваю кваліфікацыю на працягу

ўсяго жыцця; АК-10. Валодаць метадамі і сродкамі пазнання, навучання, самакантролю для інтэлектуальнага развіцця, павышэння культурнага ўзроўню, прафесійнай кампетэнцыі.

У ліку эфектыўных педагагічных метадык і тэхналогій, якія выкарыстоўваюцца ў навучальным працэсе, неабходна вызначыць:

- тэхналогіі праблемна-модульнага навучання;
- тэхналогіі вучэбна-даследчай дзейнасці;
- праектныя тэхналогіі;
- камунікатыўныя тэхналогіі (дыскусіі, прэс-канферэнцыі і іншыя актыўныя формы і метады).

Для кіравання вучэбным працэсам і арганізацыі кантрольна-ацэначнай дзейнасці можна выкарыстоўваць рэйтынжавыя, крэдытна-модульныя сістэмы ацэнкі вучэбнай і даследчай дзейнасці студэнтаў, варыятыўныя мадэлі кіруемай самастойнай работы.

На вывучэнне дысцыпліны адводзіцца 66 гадзін, у тым ліку аўдыторных 32, з іх лекцыйных 12, практычных 20. Рэкамендуемая форма кантролю – экзамен.

ЗМЕСТ ВУЧЭБНАГА МАТЭРЫЯЛУ

Уводзіны. Навука як спосаб пазнання свету

Навука – гэта сфера чалавечай дзейнасці, функцыя якой - выпрацоўка і тэарэтычная сістэматызацыя ведаў аб рэчаіснасці. Навука ўключае як дзейнасць па атрыманню новых ведаў, так і яе вынік - суму ведаў, якія ляжаць у аснове навуковай карціны свету; абазначэнне асобных галін навуковага веды. Непасрэдныя мэты - апісанне, тлумачэнне і прадказанне працэсаў і з'яў рэчаіснасці на аснове адкрытых навукай законаў. Сістэма навукі ўмоўна дзеліцца на натуральныя, грамадскія, гуманітарныя і тэхнічныя навукі.

У развіцці навукі чаргуюцца экстэнсіўныя і рэвалюцыйныя перыяды - навуковыя рэвалюцыі, якія прыводзяць да змены яе структуры, метадаў пазнання, а таксама форм яе арганізацыі; для навукі характэрна спалучэнне працэсаў яе дыферэнцыяцыі і інтэграцыі, развіцця фундаментальных і прыкладных даследаванняў. У залежнасці ад сферы, прадмета і метаду пазнання адрозніваюць навукі: 1) аб прыродзе – прыродазнаўчыя (як від – тэхнічныя навукі); 2) пра грамадства - гуманітарныя і сацыяльныя; 3) аб мысленні і пазнанні - логіка, гнесеалогія, эпістэمالогія і інш.

Тэма 1. Навуковае даследаванне

Навуковае даследаванне – працэс выпрацоўкі новых навуковых ведаў. Асноўнымі кампанентамі даследавання з'яўляюцца: пастаноўка задачы, папярэдні аналіз інфармацыі, умоў і метадаў рашэння задач дадзенага класа; фармулёўка зыходных гіпотэз; тэарэтычны аналіз гіпотэз; планаванне і арганізацыя эксперыменту; аналіз і абагульненне атрыманых вынікаў; праверка зыходных гіпотэз на аснове атрыманых фактаў; канчатковая фармулёўка новых фактаў і законаў; атрыманне тлумачэнняў або навуковых прадказанняў; укараненне атрыманых вынікаў у культурную, сацыяльную, вытворчую сферы.

Тэма 2. Метады навуковых даследаванняў

Метады навуковых даследаванняў – гэта прыёмы і сродкі, з дапамогай якіх навукоўцы атрымліваюць дакладныя звесткі, якія выкарыстоўваюцца далей для пабудовы навуковых тэорый і выпрацоўкі практычных рэкамендацый.

Агульнанавуковыя метады выкарыстоўваюцца ў эмпірычных і тэарэтычных даследаваннях. Яны ўключаюць у сябе *аналіз, сінтэз, аналогію і мадэляванне, абстрагаванне і канкрэтызацыю, сістэмны аналіз і фармалізацыю, гіпатэтычны і аксіяматычны метады, лабараторныя і палявыя даследаванні.*

Эмпірычнае навуковае даследаванне – дзеянне, заснаванае на пазнанні праз практычны вопыт. *Тэарэтычнае навуковае даследаванне* – дзеянне, накіраванае на развіццё паняццыйнага апарату навукі, звязанае з удасканаленнем пазнання аб'ектыўнай рэальнасці і яе заканамернасцяў. Яно прадстаўлена ідэальнымі

аб'ектамі ў выглядзе абстракцый або тэарэтычных канструктаў. Тут адсутнічае непасрэднае практычнае ўзаемадзеянне з аб'ектамі, якія вывучаюцца толькі апасродкавана, ва ўяўным эксперыменце. *Гістарычны метада навуковага пазнання*, у працэсе якога адбываецца ўзнаўленне гісторыі вывучаемага аб'екта ва ўсёй яго разнастайнасці, служыць адным з універсальных метадаў гуманітарнай навукі. *Сістэмны аналіз* – вывучэнне аб'екта даследавання як сукупнасці элементаў, якія ўтвараюць сістэму, з улікам фактараў уплыву на яе функцыянаванне. *Структурна-функцыянальны метада* заключаецца ў раскладанні вывучаемага аб'екта на складовыя часткі і выяўленні ўнутранай сувязі, функцыянальнай абумоўленасці суадносін паміж імі.

Адзінай метадыкі навуковых даследаванняў не існуе, кожны даследчык фарміруе ўласны тэарэтыка-метадалагічны падыход на аснове агульнанавуковых і спецыяльных метадаў.

Тэма 3. Этапы навукова-даследчай работы

Падрыхтоўчы этап навукова-даследчай работы ўключае: выбар тэмы; абгрунтаванне неабходнасці правядзення даследавання па ёй; вызначэнне мэтаў і задач даследавання; распрацоўку плана або праграмы навуковага даследавання; падрыхтоўку сродкаў даследавання (інструментарыю). Спачатку фармулюецца тэма навуковага даследавання і абгрунтаўваюцца прычыны яе распрацоўкі. Шляхам папярэдняга азнаямлення з літаратурай і матэрыяламі раней праведзеных даследаванняў высвятляецца, у якой меры пытанні тэмы вывучаны і якія атрыманыя вынікі. Асабліваю ўвагу трэба надаць пытанням, на якія адказаў наогул няма альбо яны недастатковыя. Складаецца спіс літаратуры, распрацоўваецца метадыка даследавання, падрыхтоўваюцца сродкі НДР (калі неабходна, у выглядзе анкет, апытальнікаў і інш.).

Даследчы этап складаецца з сістэматычнага вывучэння літаратуры па тэме, разнастайных звестак з культурнай практыкі мінулага, сучаснасці і інш.; правядзення тэарэтычных даследаванняў, у тым ліку збору інфармацыі і матэрыялаў па тэме даследавання; апрацоўкі, абагульнення і аналізу атрыманых дадзеных; тлумачэння новых навуковых фактаў, аргументавання і фармулявання палажэнняў, вывадаў і практычных рэкамендацый і прапаноў.

Практычны этап уключае: вызначэнне кампазіцыі (пабудовы, унутранай структуры) работы; удакладненне загаловаў, назваў глаў і параграфаў; падрыхтоўку чарнавога рукапісу і яго рэдагаванне; афармленне тэксту, у тым ліку спісу выкарыстанай літаратуры і дадаткаў.

Этап прыкладной работы складаецца з укаранення вынікаў даследавання ў культурную практыку і аўтарскага суправаджэння ўкараняемых распрацовак. Навуковыя даследаванні не заўсёды завяршаюцца гэтым этапам, але часам навуковыя работы студэнтаў (напрыклад, дыпломныя праекты) рэкамендуюцца для ўкаранення ў практычную дзейнасць устаноў культуры Рэспублікі Беларусь і ў навучальны працэс (у якасці ілюстрацыйнага або дадатковага матэрыялу).

Тэма 4. Структура навукова-даследчай работы

Работа навуковага характару можа быць умоўна падзелена на тры часткі: *уводную, асноўную і заключную*. Большасць вучэбна-навуковых работ студэнтаў па сваёй кампазіцыйнай структуры складаецца з наступных элементаў: 1) *тытульнага ліста*; 2) *зместа*; 3) *ўводзінаў*; 4) *асноўнай часткі*; 5) *заклучэння*; 6) *спісу выкарыстаных крыніц*. Як правіла, работы па спецыяльнасці 1-17 01 05 Рэжысура свят (па напрамках) маюць сёмы элемент - дадаткі, куды ўключаюць фатаграфіі, выяўленчы матэрыял і іншыя дадатковыя матэрыялы. *Тытульны ліст* - першая старонка рукапісу, на якой пазначаны асноўныя дадзеныя. Звычайна ў навучальных установах ўсталёўваецца свае формы тытульнага ліста. *Змест* раскрывае змест работы шляхам абазначэння кіраўнікоў, параграфіў і іншых рубрык рукапісу з указаннем старонак, з якіх яны пачынаюцца. *Уводзіны* павінны ўвесці чытача ў кола праблем і пытанняў, якія закранаюцца ў працы. У іх вызначаюцца актуальнасць, навізна, навуковая і практычная значнасць тэмы, паказваецца ступень іх распрацаванасці, тым самым абгрунтоўваецца выбар тэмы навуковага даследавання. Тут жа фармулююцца мэты і задачы, якія ставіліся аўтарам, апісваюцца метады і практычная база даследавання. *Асноўная частка* складаецца з некалькіх глаў, разбітых на параграфы. Першы параграф, як правіла, прысвячаецца гісторыі ці агульнатэарэтычным пытанням разглядаемай тэмы, а ў наступных параграфіх раскрываюцца асноўныя яе аспекты. У *заклучэнні* ў лагічнай паслядоўнасці і ў адпаведнасці з пастаўленымі задачамі выкладаюцца атрыманыя вынікі даследавання.

У *спісе літаратуры* ўключаюцца толькі тыя літаратурныя крыніцы, якія былі выкарыстаныя пры напісанні працы і згаданыя ў тэксце або зноскі. У *дадатках* уключаюцца дапаможныя або дадатковыя матэрыялы. Пры падліку аб'ёму навуковай працы дадаткі не ўлічваюцца.

Тэма 5. Стылі мовы

Стыль мовы – гэта разнавіднасць мовы, якая характарызуецца своеасаблівымі марфалагічнымі, лексічнымі, сінтаксічнымі і інш. сродкамі. Пэўны стиль характэрны для пэўнай сферы камунікацыі. У беларускай мове вылучаюць *афіцыйна-дзелавы, навуковы, публіцыстычны, гутарковы і мастацкі* стылі. Вылучаюць таксама асобна *царкоўна-рэлігійны* стиль.

Афіцыйна-дзелавы стиль ужываецца ў нарматыўных актах, пастановах, справаздачах, пратаколах, заявах. Выконвае функцыю *трансляцыі інфармацыі*. Выкладанне інфармацыі даецца ў лаканічнай, дакладнай форме, выкладанне вядзецца ў форме сцверджання, прадпісання, канстатацыі. Шырока ўжываецца неасабовы характар выказвання. Афіцыйна-дзелавы стиль мае шмат стандартных сродкаў (устойлівых выразаў).

Публіцыстычны стиль выконвае дзве асноўныя функцыі: *трансляцыі інфармацыі і эмацыйнага ўздзеяння*. Ён шырока выкарыстоўваецца ў СМІ (тэлебачанні, друкаваных выданнях, навасных Інтэрнэт-рэсурсах), палітычных выступленнях і інш. Прызначэнне публіцыстыкі – растлумачваць грамадска-палітычныя, сацыяльныя і культурныя пытанні, паведамляць навіны штодзённага

жыцця. Гэта абумоўлівае з аднаго боку выкарыстанне грамадска-палітычнай тэрміналогіі, а з іншага боку – моўных сродкаў для выказвання настрою, пачуццяў (эмацыянальна-экспрэсіўнай лексікі). У публіцыстычным стылі арганічна спалучаюцца лагічна-абстрактная і эмацыянальна-вобразная формы адлюстравання рэчаіснасці. Гэты стыль, як і афіцыйна-дзелавы, таксама мае ўласную фразеалогію.

Тэма 6. Навуковы стыль

У аснове *навуковага* стылю ляжыць спецыфічная форма грамадскай свядомасці – навука (вывучэнне найбольш агульных законаў развіцця і існавання прыроды, грамадства і чалавека). Па меры развіцця розных галін навуковых ведаў з мовы паступова адбіраюцца пэўныя моўныя сродкі, узнікаюць новыя моўныя сродкі (*тэрміналогія*) для таго, каб найбольш аптымальна абагульняць веды ў пэўнай сферы навуковага пазнання свету. Так у мове фарміруецца своеасаблівая падсістэма – *навуковы* стыль мовы. *Навуковы* стыль рэалізуецца і ў пісьмовай, і ў вуснай форме мовы, аднак пераважная форма яго ўвасаблення ўсё ж пісьмовая. Гэта тэксты розных жанраў: энцыклапедыі, навуковыя манаграфіі і артыкулы, навуковыя работы кваліфікацыйнага характару (дыпломныя, магістарскія, кандыдацкія, доктарскія дысертацыі), лекцыі, падручнікі, вучэбныя дапаможнікі і інш. Прыкметы навуковага стылю: *навуковая тэматыка; дакладнасць; імкненне да абагульнення, абстрактнасці; насычанасць фактычнай інфармацыяй; лагічнасць выкладання; адсутнасць эмацыяна-экспрэсіўных ацэнак.*

У межах навуковага стылю вылучаюцца пастылі: *уласна навуковы (акадэмічны); навукова-даведачны (слоўнік, энцыклапедыя, каталог); навукова-папулярны (нарыс, артыкул, лекцыя); вучэбна-навуковы (дыплом, курсавая работа)* і інш. У навуковым тэксце ўжываецца адпаведная лексіка (навуковая тэрміналогія). Яна падзяляецца на агульнанавуковую (*аналіз, сінтэз, сістэма, функцыя, трансфармацыя, кантэкст, гіпотэза, навацыя, прынцып, працэс*) і спецыяльную (*архетым, міфалагема, дыскурс, локус, нартыў*). Навыкі валодання навуковым стылем мовы выпрацоўваюцца падчас навукова-даследчай дзейнасці, якая і з’яўляецца яго сферай прымянення.

Тэма 7. Праблемнае поле сучасных навуковых даследаванняў у галіне рэжысуры²

Адметнасць прафесіі рэжысёра. Пытанні тэорыі рэжысёрскай творчасці. Мастацтва рэжысуры – гэта мастацтва ўзаемадзеяння ўсіх кампанентаў спектакля ці свята. Вырашэнне рэжысурай такіх важных задач, як выяўленне і развіццё ідэйна-мастацкай канцэпцыі спектакля ці свята, вызначэнне яго жанравага і

² Па матэрыялах Праграмы-мінімум кандыдацкіх экзаменаў. Загад Вышэйшай атэстацыйнай камісіі Рэспублікі Беларусь ад 26 кастрычніка 2007 г. № 173. Поўная версія даступна на: <http://vak.org.by/node/1733>.

стылявога адзінства, мізансцэніраванне, стварэнне сцэнічнай кампазіцыі, дакладнага тэмп-рытму, адпаведнай атмасферы і г. д.

Асноўныя этапы станаўлення рускага рэжысёрскага мастацтва. Яго станоўчы ўплыў на аматарскія калектывы Беларусі. Рэжысёрскае мастацтва канца XIX – пачатку XX ст. Роля і значэнне К. С. Станіслаўскага і У. Неміровіча-Данчанкі ў станаўленні рускай прафесійнай рэжысуры. «Школа прадстаўлення» і «школа перажывання» ў рускім і зарубажным тэатры. Рэжысура Я. Вахтангава, У. Меерхольда, А. Таірава.

Станаўленне беларускай рэжысуры, яе сувязь з традыцыйнымі формамі народнага, фальклорнага тэатра. Творчая дзейнасць І. Буйніцкага, А. Бургіса, Ф. Аляхновіча, Ф. Ждановіча, У. Галубка. Творчасць Е. Міровіча, Б. Эрына, Л. Літвінава, М. Кавязіна, М. Міцкевіча, К. Саннікава.

Праблема ўзаемадзеяння рэжысёра і акцёра ў сучасным тэатры. Праца з мастаком і кампазітарам і яе падпарадкаванне звышзадачы пастаноўкі. Арганізацыя спектакля. Асноўныя праблемы сучаснай рэжысуры і акцёрскага мастацтва. Беларуская рэжысура канца XX — першай паловы XXI ст.

Тэма 8. Праблемнае поле сучасных навуковых даследаванняў у галіне тэатральнага мастацтва

Народныя формы тэатра Беларусі. Працоўная дзейнасць чалавека — аснова ўзнікнення першых элементаў тэатральнага мастацтва. Паляўнічы танец. Фальклорны змест, адлюстраванне гісторыі, жыцця, побыту, працоўнай дзейнасці, маральных нормаў і г. д. Пераўвасабленні ў вобраз. Масленка, каляды, купалкі. Абходы з «казой», «мядзведзем», «жоравам», «кабылай». Сямейна-бытавыя абрады. Пазаабрадавыя гульні («Жаніцьба Цярэшкі»). Скамарохі. Батлейка. Народная драма — вышэйшая форма фальклорнага тэатра.

Тэатральнае мастацтва Беларусі XVI – XVIII стст. Школьны тэатр. Узнікненне ў Беларусі і Заходняй Еўропе. Арганізацыя пастановак і рэпертуар школьных тэатраў. Дзейнасць тэатраў у Полацку, Гародні, Пінску, Навагрудку, Нясвіжы, Мінску, Оршы, Слуцку і інш. месцах.

Магнацкі тэатр. Узнікненне. Маёнткавыя тэатры ў Нясвіжы, Слуцку, Гародні, Слоніме, Шклове і г. д. Знакамітыя еўрапейскія настаўнікі і таленавітыя мясцовыя вучні. Тэатры Радзівілаў у Нясвіжы і Слуцку. Слоніmsкі тэатр М. Агінскага. Гродзенскі тэатр А. Тызенгаўза. Шклоўскі тэатр С. Зорыча. Маёнткавыя прыгонныя тэатры. Прыватны і гарадскі тэатр і яго дзейнасць у Мінску, Гродна, Віцебску, Магілёве. Творчасць У. Радзівіл.

Беларускі тэатр XIX ст. Фарміраванне і ўмацаванне гарадоў у перыяд распаду феадальнага ладу і зараджэння капіталізму. Дзейнасць польскіх, рускіх, украінскіх прафесійных труп. Прыватныя антрэпрызы Д. Марашэўскага, А. Жукоўскага, М. Кажынскага, С. Дэшнэр. Стацыянарныя гарадскія тэатры ў Мінску, Віцебску, Гродна, Магілёве і іншых гарадах. Дзейнасць паэта, акцёра, арганізатара тэатральнай справы, асветніка В.І. Дуніна-Марцінкевіча –

заснавальніка новай беларускай драматургіі і прафесіянальнага нацыянальнага тэатра.

ВУЧЭБНА-МЕТАДЫЧНАЯ КАРТА ВУЧЭБНАЙ ДЫСЦЫПЛІНЫ

Назва тэмы	Лекц.	Семін	КСР	Форма кантр.
1	2	3	4	5
Уводзіны. Навука як спосаб пазнання свету.	2			
Тэма 1. Навуковае даследаванне		2		
Тэма 2. Метады навуковых даследаванняў	2			
Тэма 3. Этапы навукова-даследчай работы	2	2		
Тэма 4. Структура навукова-даследчай работы	2	4		
Тэма 5. Стылі мовы		2		
Тэма 6. Навуковы стыль		4		
Тэма 7. Праблемнае поле сучасных навуковых даследаванняў у галіне рэжысуры	2		6	Праверка пісьмовых работ
Тэма 8. Праблемнае поле сучасных навуковых даследаванняў у галіне тэатральнага мастацтва		2		
Усяго	10	16	6	

Інфармацыйна-метадычная частка

Літаратура

Асноўная

5. Философия и методология науки. Введение: (лекции): учебно-методическое пособие / В. Н. Сокольчик, И. Н. Сидоренко. – Минск : БелМАПО, 2022. – 229 с.
6. Степин, В. С. Теоретическое знание: структура, историческая эволюция / В. С. Степин. – Минск : Беларуская навука, 2021. – 538 с.
7. Философия и методология науки: пособие для магистрантов, аспирантов и соискателей гуманитарных специальностей: в 2 ч. / Н. Г. Севостьянова. - Минск : МГЛУ, 2016–2017.
8. Кузнецов, И.Н. Методика научного исследования : учебно-метод. пособие для магистрантов и аспирантов / И.Н. Кузнецов. – Минск: БГУ, 2012. – 246 с.

Дадатковая

1. Кохановский, Философия науки : учеб. пособие для студентов вузов / Кохановский В.П., Пржиленский В.И., Сергодеева Е.А.; отв. ред. В.П. Кохановский. – М. : МарТ, 2006. – 492 с.
2. Артюхин, М.И. Белорусская наука в условиях модернизации: социологический анализ / [М.И. Артюхин и др. ; научн. ред. М.И. Артюхин]; НАН Беларуси, Институт социологии. – Минск : Беларуская навука, 2015.
3. Щербаков, Ю. Сам себе и оператор, сам себе и режиссер: учебное пособие / Ю. Щербаков. – 2-е изд., переработанное и дополненное. – Москва : Флинта, 2021. – 444с.
4. Режиссерская энциклопедия. Кино Европы : [фильмографические и библиографические материалы / Л. А. Алова и др. ; ответственные редакторы-составители: В. В. Виноградов и др.] ; Министерство культуры РФ, Научно-исследовательский институт киноискусства [2-е изд., доп. и расш.]. – Москва : Канон, 2014.
5. Молодежь и наука в условиях цифровой трансформации общества: сборник матер. I Международной науч.-практ. конф. студентов и молодых ученых (Минск, 24–25 марта 2022 года) / [редкол.: А. П. Дурович и др.]. – Минск : МИТСО, 2022. – 671 с.
6. Панин, В. Все прочее – литература: опыт размышлений о режиссерских проблемах выразительности в зрелище / В. Панин. – Минск : Белпринт, 2021. – 277с.

7. Ван Дань, Смолик, А. И. Нематериальное культурное наследие Беларуси: теория и практика сохранения и ревитализации / Ван Дань, А. И. Смолик. – Минск : РИВШ, 2022. – 207 с.
8. Актуальные проблемы истории и культуры / Национальная академия наук Беларуси, Институт истории. Вып. 4 : Беларусь в контексте европейской истории и культуры / [составители: И. В. Жилинская и др. – Минск : Беларуская навука, 2022. – 362с.

Арганізацыя самастойнай работы па вучэбнай дысцыпліне

У якасці самастойнай работы прапаноўваецца:

1 Зрабіць стылістычны аналіз навуковага тэксту (фрагмента манаграфіі): указаць спецыяльныя навуковыя тэрміны, ацаніць насычанасць фактычнай інфармацыяй, лагічнасць выкладання, скласці кароткі план.

Навуковыя тэксты (спіс прыкладны):

1. Багамольнікава, Н.А. Гідронімы басейна ракі Прыпяць: структурна-семантычныя тыпы матывацыі / Н. А. Багамольнікава. - Гомель : Парус, 2004.
2. Барташэвіч, Г.А. Беларуская народная паэзія веснавога цыкла і славянская фальклорная традыцыя / Г.А. Барташэвіч. – Мінск : Навука і тэхніка, 1985.
3. Беларуская этномузыкалогія : Очерки истории (XIX-XX вв.) / Под ред. З. Можейко; Бел. респ. фонд фундам. исслед. – Минск: Тэхналогія, 1997 с.
4. Васілевіч, У.А. Збіральнікі / У.А. Васілевіч. – Мінск: Навука і тэхніка, 1991.
5. Валодзіна Т. Цела чалавека: слова, міф, рытуал. – Мн.: Тэхналогія, 2009.
6. Лобач У. А. Міф. Прастора. Чалавек: традыцыйны культурны ландшафт беларусаў у семіятычнай перспектыве. – Мн.: Тэхналогія, 2013.
7. Мир звучащий и молчащий: Семиотика звука и речи в традиционной культуре славян». – М.: Индрик, – 1999.
8. Назіна, І.Д. Беларускія народныя музычныя інструменты. – Мн.: Беларусь, 1997.
9. Швед І.А. Міфалогія колеру ў беларускай традыцыйнай духоўнай культуры: манаграфія. Брэст : БрДУ, 2011.

2. Напісаць артыкул навуковага стылю на выбраную тэму:

20. Спадчына збіральніка і даследчыка духоўнай культуры беларусаў М. Федароўскага (1853–1923). Фундаментальнае выданне «Люд беларускі» (1891–1981).
21. Этнічныя меншасці ў гісторыі і культуры Беларусі (аналіз адной на выбар – *яўрэі, татары, цыганы*).
22. Міфалагічнае мысленне і міфы новага часу (Гл.: *Топорков А.Л. Мифы и мифология XX века: традиция и современное восприятие*. Даступна на: www.ruthenia.ru/folklore/toporkov1.htm).
23. Аказіянальныя абрады беларусаў: *выраб абыдзённіка, абворванне, выкліканне дажджу*.
24. Новыя святы ў сучасным беларускім грамадстве: гісторыя і перспектывы.
25. *Народная Біблія* : традыцыйныя рэлігійныя вераванні беларусаў.
26. Сучасныя прозвішчы, утвораныя ад назваў традыцыйных рамёстваў.
27. Тапонімы Беларусі, утвораныя на аснове старажытных назваў тыпаў паселішчаў.
28. Песні-календары валачобнага абраду.
29. Гукавы партрэт нячыстай сілы (па кнізе: *Виноградова Л. Н. Народная демонология и мифо-ритуальная традиция славян*. – М.: Индрик, 2000).
30. Палескі архіў Інстытута славяназнаўства РАН: гісторыя стварэння, значэнне.(Гл.: *Толстая, С.М. Полесский народный календарь*. – М.: Индрик, 2005; *Славянский и балканский фольклор: Этнолингвистическое изучение Полесья*. М.: Индрик, 1995).
31. Гендэрныя стэрэатыпы традыцыйнай культуры (на матэрыяле беларускай пазаабрадавай песні).
32. Народныя прыкметы і павер'і, звязаныя з жывымі істотамі.

33. Вада ў традыцыйнай культуры беларусаў. Святыя крыніцы і калодзежы: абрадавыя практыкі.
34. Камень у традыцыйнай культуры беларусаў. Геаграфія распаўсюджання і тыпы «святых камянёў».
35. Фальклорна-этнаграфічная праца ў Беларусі ў 1920-я гг. Дзейнасць Інстытута беларускай культуры.
36. Музычныя інструменты ў Беларусі XIX ст.
37. Характарыстыка гісторыка-этнаграфічных рэгіёнаў Беларусі (адзін на выбар – *Падзвінне, Падняпроўе, Цэнтральная Беларусь, Панямонне, Заходняе і Усходняе Палессе*): прыродны ландшафт, гаспадарчая дзейнасць, сядзібная забудова, народны строй, абрадавая культура.

Літаратура

20. Шматтомнае выданне серыі “Беларуская народная творчасць” (БНТ).
21. Этнаграфія Беларусі: Энцыклапедыя. – Мн.: БелСЭ, 1989. – 575 с.
22. Міфалогія беларусаў: энцыкл. слоўн. / склад. І. Клімковіч, В. Аўтушка; навук. рэд. Т. Валодзіна. – Мн.: Беларусь, 2011. – 607 с.
23. Беларускі фальклор: Энцыклапедыя: У 2 т. – Мн.: Бел. энцыклапедыя. 2005–2006.
24. Традыцыйная мастацкая культура беларусаў. У 6 т. 10 кн. / агул. рэд. Т.Б. Варфаламеевай, Мн.: 2001–2014 (Т.1. Магілёўскае Падняпроўе; Т.2. Віцебскае Падзвінне; Т.3. Гродзенскае Панямонне; Т.4. Брэсцкае Палессе; Т. 5. Цэнтральная Беларусь; Т.6. Гомельскае Палессе і Падняпроўе і інш.).
25. Лобач, У.А. Этнаграфія Беларусі: Вучэбна-метадычны комплекс. – Наваполацк: ПДУ, 2006. – 328 с.
26. Лобач, У. Этнаграфія Беларусі (лекцыйны курс). Даступна на: http://www.psu.by/images/stories/iff/personal/lobach/lobach_etnagrafia.pdf.
27. Славянские древности. Этнолингвистический словарь: В 5 т. / Под ред. Н.И. Толстого.
28. Валачобныя песні / склад. Г. А. Барташэвіч, Л. М. Салавей; склад. музычнай часткі В. І. Ялатаў; рэд. К. П. Кабашнікаў; уступны артыкул Л. Салавей. – Мн.: Навука і тэхніка, 1980. (БНТ).
29. Беларусы. Т. 7 Вусная паэтычная творчасць \ Г. А. Барташэвіч, Т. В. Валодзіна, А. І. Гурскі і інш. ІМЭФ. – Мн.: Беларуская навука, 2004. – 586 с.
30. Дучыц, Л.У Сакральная геаграфія Беларусі. – Мн.: Літаратура і мастацтва, 2011. – 384 с.
31. Лобач У. А. Міф. Прастора. Чалавек: традыцыйны культурны ландшафт беларусаў у сяміятычнай перспектыве. – Мн.: Тэхналогія, 2013.
32. Швед І.А. Міфалогія колеру ў беларускай традыцыйнай духоўнай культуры. – Брэст : БрДУ, 2011. – 291 с.
33. Бірыла М. Тыпалогія і геаграфія славянскіх прозвішчаў. – Мн.: Навука і тэхніка, 1988. – 67 с.
34. Лыч Л.М. Назвы зямлі беларускай. – Мн.: Універсітэцкае, 1994. – 128 с.
35. Лемцюгова В.П. Тапонімы распаўядаюць. – Мн.: Літ. і маст., 2008. – 416 с.
36. Назіна, І. Д. Беларускія народныя музычныя інструменты. – Мн.: Беларусь, 1997. – 239 с.

Рэкамендаваныя сродкі дыягностыкі вучэбнай дзейнасці студэнтаў

Прадугледжана пісьмовая форма дыягностыкі кампетэнцый, якая ўключае:

1. Кантрольныя апытванні.
2. Кантрольныя работы.
3. Пісьмовыя справаздачы па аўдыторных (дамашніх) практычных заданнях.
4. Рэфераты.
5. Публікацыі артыкулаў, дакладаў.
6. Пісьмовы экзамен.